

היה צבי רץ (באופן שאינו מגיעו. תוס') או גוזלות מפריחים — לא אמר כלום וכל הקודם זכה. מבואר בגמרא שבחצר המשתמרת קנה אפילו שלא מדעתו (ר' יוסי בר' חנינא) ואינו עומד בצדה. יש מי שסובר שאין קנין חצר מועיל באבידה שיש לה בעלים, ואפילו נתיאשו בעליה (ע' מרדכי להלן כו בשם רבנו ברוך). ויש מי שפרש דבריו דוקא שלא מדעתו, אבל מדעתו מועיל הקנין אף באבידה (עפ"י בית הלוי ח"ג מה, ט).

כח. מה דין ה'שכחה' באופנים דלהלן?

א. זכור ולבסוף שכוח.

ב. שכח בעיר.

ג. התחיל לקצור ושכח ממנו שלפניו וממה שלאחריו.

א-ב. ושכחת עמר בשדה — בשדה, שכוח מעיקרו — שכחה, זכור ולבסוף שכוח — אין שכחה. אבל בעיר (— משנכנס האיש לעיר שכח. רש"י) אפילו זכור ולבסוף שכוח — שכחה. [ואין לדרוש להפך, לומר ששכחת העיר אינה שכחה כלל — שכבר נתרבתה שכחת העיר מלגר ליתום ולא למנה יהיה]. ופרשו הטעם, הואיל ועומד אצל השדה הרי קנתה לו חצרו (וכאילו קדם וזכה מן ההפקר), משא"כ בעיר.

פירוש 'זכור ולבסוף שכוח' — שהניחו שם מדעתו והפועלים שכחו, ובשעת שכחת הפועלים הוא היה זכור, ולבסוף שכח הוא. [והואיל ומשבא לכלל שכחה, כלומר כשהפועלים שכחו, הוא היה זכור — זכתה לו שדהו]. אבל מה שהוא זכור בשעה שהפועלים זוכרים אין זה 'זכור ולבסוף שכוח', שא"כ כל אדם יאמר מתחילה תזכה לי שדי ובטלה תורת שכחה. (עפ"י תוס' ורמב"ן. והראב"ד פירש באופן אחר. עריטב"א).

ג. שלפניו — אין שכחה. שלאחריו — יש שכחה, שהוא ב'בל תשוב'. זה הכלל כל שהוא בכל תשוב (לרבות קרן זוית. תוס') — שכחה. שאינו בכל תשוב — אינו שכחה.

כט. האם מתנות כהונה ולויה ועניים ניתנות בקנין חליפין או באגב?

רבא סבר, הואיל וטובת הנאה אינה ממון, אי אפשר להקנות מתנות לכהן ללוי או לעני על ידי קנין חליפין או אגב. אבל דחו בגמרא ואמרו שאפשר להקנות המתנות בקנין אגב, ורק בחליפין אי אפשר משום ש'נתינה' כתוב בהן ואילו קנין חליפין דרך מקח וממכר הוא.

דפים יא — יב

ל. מה דין קנין חצר במציאת הפקר במתנה ובגט, באופנים דלהלן?

א. שלא מדעת הקונה.

ב. אינו עומד בצד חצרו.

ג. חצר שאינה משתמרת.

ד. חצר שאינה שלו אלא שכורה לו.

ה. חפץ הנזרק באויר החצר; חפץ המתגלגל או בעל חיים רץ.

א. אמר ר' יוסי בר' חנינא: חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו. והעמידו דבריו (וכן הוכיחו מדין שכחה) בחצר המשתמרת, אבל חצר שאינה משתמרת אין קונה אלא אם עומד בצד החצר.

א. כתבו התוס' (בב"ב ג. ד"ה אדעתא), 'שלא מדעתו' שאמרו — כשאינו יודע שהחפץ מונח בחצר ואילו ידע היה רוצה לזכות בו, אבל יודע ואינו מתכוין לקנותו — לא. ויש מדייקים מדברי התוס' בסוגיתנו שאין דעתם כן (ערש"ש ש.ם. וע"ע: משנה למלך אבידה י,ח; מחנה אפרים — קנין משיכה ד-ה; דובב מישרים ח"א קכ"ב; אחיעזר ח"ג ב,יא; פרי יצחק ח"א מז ד"ה והנה בשו"ת מהרי"ט; זכר יצחק ח"א לב) ד"ה ורק משום; קהלות יעקב ב"ב כו; אילת השחר ב"ב נד. שבט הלוי ח"ו רמג).

פשוט שחצרו של אדם אינה קונה לו כשאין נוח לו לקנות [ושונה גט אשה, לפי שמתגרשת בעל כרחיה], לא משום שליחות ולא משום יד (ע' שו"ת הרשב"א ח"א קעח).
ב. לדברי התוס' קונה בחצר שאינה משתמרת אפילו בלא אמירה מפורשת. וכן דעת הרשב"א [מלבד בכגון חנות שהריהי כרשות הרבים. רשב"א להלן כו:]. ולדעת הרמב"ם צריך אמירה. וכן נראית דעת הראב"ד (גולה ואבדה טז,ח) הרמב"ן. וכ"כ הר"ן והריטב"א.
ג. כמובא לעיל, יש מי שסובר שבאבידה שיש לה בעלים, אפילו נתיאשו — אין חצר קונה לו אותה שלא מדעתו.

לדברי רב פפא, במתנה הואיל ודעת אחרת מקנה, הריהי נוחה לקנות, הלכך קונה אפילו אינה משתמרת ואין עומד בצד שדהו. ומשמע שרבי זירא ורבי אבא ורבי אבהו מרבנן אינם סוברים כן [וכן הסוגיא בקדושין], שלכך הוצרכו להעמיד מעשה דרבנן גמליאל בקנין אגב ולא בחצר. התוס' נקטו כרב פפא, וכן דעת ר"י אלברגלני (מובא ברמב"ן) והרא"ש. ואילו הרמב"ם (זכיה ומתנה ד,ט) הצריך עמידה בצדה אפילו במתנה. וכן כתבו ראשונים בדעת הרי"ף.
בגט, אף על פי שדעת אחרת מקנה, אין האשה מתגרשת אלא בעומדת בצד חצרה — כדברי עולא, שהואיל וחוב הוא לה, אין מועיל לה חצרה אלא משום 'יד' הלכך צריכה שתהא בצדה (ואפילו במשתמרת. תוס').

ב. כאמור, במציאה צריך שיהא עומד בצד שדהו אם החצר אינה משתמרת. ובגט, לדברי עולא אפילו בחצר המשתמרת. [ורבי אושעיא (בגטין עו:): חולק וסובר שבחצר המשתמרת אין צריך שתעמוד בצדה]. ובמתנה — לדברי רב פפא אין צריך שיעמוד בצד החצר. וכמה אמוראים חולקים.
נחלקו הראשונים ז"ל, האם צריך שיעמוד בתוך החצר דוקא (רשב"א. וערי"ף) או אף בסמוך, או אפילו ממרחק — כל ששומר. וכן נחלקו האם הלכה כרב פפא אם לאו, וכנ"ל.

ג. חצר שאינה משתמרת לקונה — קונה לו; במציאה — רק בעומד בצדה. ובמתנה — מחלוקת. [ובגט צריך שתעמוד בצדה אפילו במשתמרת], וכנ"ל.
במציאה, אין חצרו קונה לו כל שרץ אחריהם ואינו מגיעם. ואילו במתנה קיבל רבי אבא בר כהנא מרבי ירמיה, אעפ"י שאין מגיעם קונה.

א. גם חצר גדורה ומשתמרת מזרים, אם הדרים באותה חצר עשויים ליטול ממה שבחצר — הרי זו חצר שאינה משתמרת ללוקח (עפ"י תוס' ושאר ראשונים).

ב. יש להוכיח שחפץ הנזרק לחצר מפתח אחד ויוצא מפתח אחר, אין בזה חסרון של 'חצר המשתמרת', שהרי רבא אמר שאם איר נידון כמונה — קנה, והוא עצמו סובר שאף במתנה צריך שתהא חצר המשתמרת.

ג. כנוכר לעיל, לדברי הרמב"ם ועוד ראשונים, חצר שאינה משתמרת אינה קונה אלא אם דעתו עליה וגם אמר שתקנה לו שדהו, ואין כן דעת התוס' והרשב"א.
ד. היה צבי רץ וגוזלות מפריחים — כתב הרמב"ם (גולה ואבדה יו,יא) שלא קנה אפילו במתנה שדעת אחרת מקנה [ורק בצבי שבור וכד' קנה, שאעפ"י שהוא אינו מגיעם, אחרים מגיעים. משא"כ צבי רץ וגוזלות מפריחים שאין אדם מגיעם. עפ"י ריטב"א]. ויש חולקים (ע' בהגר"א חו"מ רסח,ה; אור שמח — גולה ואבדה שם).

ד. ממעשה דרבן גמליאל וזקנים כפי שהוסבר בסוגיא, מבואר שקנין חצר שייך גם כאשר החצר אינה אלא שכורה לו, ואפילו אינה שייכת לו לגמרי.

- א. משמע מדברי התוס' שנקטו בפשיטות שאין חילוק בין שכירות לשאלה.
- ב. משמע בגמרא שהוא הדין כשהשוכר קונה מאת המשכיר (ע' חו"א ב"ב ג,ב).
- ג. דוקא בשכירות לשימוש, ולא זכות דריסת רגל בעלמא (עפ"י ריטב"א; ש"ך).

ה. זרק ארנק בפתח זה ויצא בפתח אחר — נסתפק רבא האם חצרו קנתה לו, שאויר שאין סופו לנוח כמונה דמי, אם לאו. (אבל אם סופו לנוח בחצר — קנהו בעודו באויר, ואפילו קדם אחר וקלטו באויר, כבר זכה בעל החצר, וכמו שאמרו במסכת גטין לענין זריקת גט. רש"י).

א. מבואר מדברי הראשונים (ערמב"ן ורא"ש ועוד) שדין זה אמור הן במתנה הן במי שהפקיר החפץ בזריקתו ונתן רשות לאחרים לזכות בו. (ולדבריהם יש מקום בסברא לומר שחפץ שהוא מופקר ועומד מכבר, לדברי הכל לא זכה בו באויר שאין סופו לנוח. סברא זו יש ללמוד מתוך דברי הרמב"ן, אלא שאין הכרח לחילוק זה). ואולם התוס' כתבו שאין לגרוס שהפקיר, ולדבריהם אפשר שבהפקר ודאי לא קנה. אם כי אין הדבר מוכרח.
ודעת הראב"ד הרשב"א והריטב"א שאין חילוק בנידון זה בין מתנה להפקר. [ובהמשך דברי הריטב"א נראה שישנה דעה נוספת — שהספק אמור רק בהפקר, אבל במתנה ודאי קנה. וצ"ע].

ב. ולענין גט, כתב הריטב"א שודאי אינה מגורשת כל שאין סופו לנוח בחצרה, מאחר וחוב הוא לה. ואילו מרש"י בגטין (המובא בריטב"א) נראה שאין חילוק בין גט לזכיית ממון.
ג. כתבו הראשונים: הואיל ולא נפשט הספק, במתנה יש להעמיד החפץ בחזקת בעליו הראשונים, ובזוכה מן ההפקר — ברשות הזוכה. (ואף שהר"ן לעיל (ט): נקט אף במקח וממכר שבקנין המסופק יש להעמיד בחזקת זה שהוא תפוס בו עתה, היינו דוקא בדומה לשם שהוא מוחזק בעת לידת הספק, משא"כ כאן שהחפץ יצא מחצרו ובשעת הספק אינו מוחזק בו).
ד. היה מפסיק כלי [של אחרים] בין החפץ לקרקע החצר — אין אויר החצר קונה (עפ"י גמרא להלן קב.).

חפץ המתגלגל או בע"ח רץ — ודאי קנה. ואפילו רץ אחריו ואינו מגיעו, קנה במתנה שיש דעת אחרת מקנה, כאמור לעיל.

אם אין ראוי לנוח [כגון זורק או מגלגל על שפת הנהר], נראה שלא קנה (עפ"י גטין עה סע"ב. ועריטב"א).

דף יב

לא. א. מציאת הקטן, מה דינה? וכן מציאת חרש ושוטה?

ב. מציאת בניו ואשתו — למי?

ג. מציאת עבדיו הכנענים והעברים — למי?

ד. מציאת פועל — למי?

א. מציאת חרש שוטה וקטן (שאינן לו אב. או שאינו סמוך על שלחן אביו לרבי יוחנן, וכדלהלן) — יש בהם משום גזל מפני דרכי שלום. רבי יוסי אומר: גזל גמור. ואמר רב חסדא: גזל גמור — מדבריהם. נפקא מינה להוציאה בדיינים (שאם מפני דרכי שלום בעלמא — אינה יוצאה).

קטן שיש לו אב — מציאתו לאביו. שמואל מפרש הואיל ובשעה שמוצאה מריצה אצל אביו ואינו מאחר בידו [ומדין תורה אין לו זכיה לעצמו] לכך תקנו שיקנה האב. (לדבריו אין חילוק אם סמוך על שלחן אביו אם לאו אלא כל קטן מציאתו לאביו וכל גדול — מציאתו לעצמו. עפ"י תוס' ועוד). ורבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: לא קטן ממש אלא גדול הסמוך על שלחן אביו — זהו קטן. קטן ואינו סמוך על שלחן אביו — זהו גדול, כי טעם שתקנו לאביו מציאת בנו הקטן משום איבה, שמא יחדל מלזונו.

הלכה כרבי יוחנן. (רי"ף תוס' ושא"ר; חו"מ ער, ב).

ב. מציאת בנו ובתו הקטנים — הרי אלו שלו. בבן נחלקו שמואל ורבי יוחנן אם קטן ממש או סמוך על שלחן, כאמור. ובבת, בין קטנה בין נערה (ואפילו אינה סמוכה על שלחן אביה. תוס' ושאר ראשונים. וכן נראה בשו"ע חו"מ ער, ב. ויש שצדדו בזה) — מציאתה לאביה משום איבה (שמא ימסרנה למנוול ומוכה שחין. תוס' עפ"י כתובות מז).

א. בת גדולה הסמוכה על שלחן אביה, לרבי יוחנן מציאתה לאביה, כדין בן סמוך על שלחן

אביו (כן מבואר ברמב"ן).

ב. יש מי שכתב בדעת רש"י שמציאות שהיא טורחת עבורן הריהן כמעשה ידיה ומדאוריתא

הן שייכות לאב. (עפ"י מרחשת ח"ב, בלקוטים).

מציאת בנו ובתו הגדולים [לשמואל, גדולים ממש. לרבי יוחנן, כל שאינם סמוכים על שלחן אביהם. ובבת — רק בבוגרת או שנישאה לאחר ויצאה מרשות אביה] — הרי אלו שלהם.

מציאת אשתו — הרי אלו שלו. תקנת חכמים היא משום איבה. [ולרבי עקיבא, מציאתה לעצמה. עפ"י כתובות סו, וע"ש פרטים נוספים]. גירשה, ואפילו מגורשת ואינה מגורשת — מציאתה שלה, אעפ"י שלא נתן לה כתובה, שאין שייך בה טעם חשש איבה.

א. לדעת רבנו תם, כמחלוקת במציאה כך נחלקו לענין זכיית האב לאחרים על ידי בנו ובתו, ולרבי יוחנן [שהלכה כמותו], כל שסמוכים על שלחנו ידו כיד האב ואין יכול לזכות על ידם לאחרים.

והרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והר"ן ור"ש (וכן נוטה רבנו פריץ) חולקים וסוברים שבן גדול לא עשו ידו כיד אביו אלא במציאה משום איבה, אבל יכול לזכות לאחרים מיד האב אפילו סמוכים על שלחנו.

ב. מתנה שנתנו אחרים לבנים גדולים — נקט הרמב"ן כדבר פשוט שאינה שייכת לאב אלא לעצמם, אפילו סמוכים על שלחנו. ואילו הר"ן הביא דעה שמתנה כמציאה. אלא שאם האב עצמו נתן מתנה לבנו, בזה נקט הר"ן [דלא כ'איכא מאן דאמר'] שבבן גדול הריהי שלו, ואפילו סמוך על שלחן אביו, וכדין בעל שנתן מתנה לאשתו. ודעת הריטב"א שאפילו בן קטן שנתן לו אביו מתנה — הריהי של הבן.

ג. יתום ושאר כל אדם הסמוך על שלחן בעל הבית, לא תקנו שמציאתו שייכת לבעל הבית — שלא תקנו אלא בדבר הרגיל, בבניו. (תור"פ ועוד).

ג. מציאת עבדו ושפחתו הכנענים — שלו. עבדו ושפחתו העברים — שלהם. [ואמה עבריה שיש לה אב — מציאתה לאביה, שהרי אינה בוגרת העומדת ברשות עצמה].

לדברי רבי יוחנן מדובר בעבד נוקב מרגליות, שאין רבו רוצה לשנותו למלאכה אחרת, לכך מציאתו לרבו (ונותן לרבו שכר בטלתו ממלאכה בגלל המציאה). ורבא העמיד כשהגביה מציאה תוך כדי מלאכתו, שלא ביטל כלום ממלאכה, אבל בלאו הכי — מציאת העבד [והאמה] לרבו. ולדברי רב פפא אף באופן הרגיל מציאתו לעצמו, מלבד אם עבודתו בכך, שמלקט אחר מציאות, כגון בדגים שנפלטו ליבשה.

א. מבואר בדברי התוס' שרבא אינו חולק בדין על רבי יוחנן אלא מוסיף אוקימתא. ובריטב"א מבואר שכמו כן רבי יוחנן אינו חולק על דינו של רבא.

ב. יש מי שמפרש שלרבא הואיל ועל הרוב כשמוצא מציאה אין בו ביטול מלאכה לרבו, הלכך גם כשמוצא באופן שמבטל ממלאכה, אין נותן לרבו אלא שכר בטלה [מה שאין כן בפועל, אינו רשאי לומר מציאתי לעצמי ואתן לך שכר בטלתי] (עריטב"א).

ג. הרי"ף סובר שהלכה כרב פפא. וכן דעת הריטב"א.

ד. פועל שנשכר למלאכות מסוימות — מציאתו לעצמו. נשכר למלאכה סתם, כגון שאמר לו 'עשה עמי מלאכה היום' — מציאתו לבעל הבית. [ואף על פי שיש אומרים מגביה מציאה לחברו לא קנה, שונה פועל שידו כיד בעליו. י.]. מלבד אם היה עיסוקו במלאכה יקרה שאין רבו רוצה שיגביה לו מציאות, ואז אם הגביה — הריהו שלו (רבי יוחנן).

שמע שלרבא אם מגביה מציאה עם מלאכתו, אפילו נשכר לסתם מלאכה — מציאתו לעצמו. ואפשר שהכל מודים בדבר.

לדברי רב פפא אין מציאתו לבעל הבית אלא בכגון ששכרו ללקט מציאות.

א. התוס' מפרשים שאמר לו 'עשה עמי מלאכה של ליקוט מציאות'. והרמ"ה מפרש (מובא בבהגר"א) ששכרו סתם ומראה לו ללקוט.

ב. הרי"ף והרמב"ם פסקו כרב פפא.

לב. פועל או אריס העובד בשדה, האם בנו ואשתו יכולים ללקט אחריו אם עני הוא?

פועל שהוא עני הנשכר לעבודה בשדה — ילקט בנו אחריו. ואם היה אריס למחצה לשליש ולרביע — לא ילקט בנו אחריו (שהוא כבעל הבית בשדה זו). רבי יוסי אומר: בין כך ובין כך ילקט בנו ואשתו אחריו.

אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי. והסיק רבא לפרש טעמו של רבי יוסי, אעפ"י שאין לקטן זכיה מדין תורה והרי מה שמלקט שייך לאביו [כדין מציאה] — עשאוהו כזוכה, שכן נוח להם לעניים עצמם בתקנה זו, שכאשר יישכרו לעבודה, ילקטו בניהם אחריהם.

א. בנו גדול — כתב הרמב"ן: יכול ללקט אחריו אפילו הוא סמוך על שלחן אביו, כי יש לו זכיה מדאורייתא לעצמו, כאשתו. [משמע מדבריו שבאשתו הכל מודים שיכולה ללקט, וכן כתב בספר גאון צבי. ואילו הפני-יהושע כתב שאף בזה מחלוקת].

ובן קטן שאינו סמוך, בפשטות נראה שלרבי יוחנן יכול ללקט אחריו, שהרי הלקט לעצמו ולא לאביו. ב. יש לדון אם האב מסלק עצמו מתקנת חכמים שתקנו לטובתו שמציאת בנו שלו, לכאורה יכול הבן ללקט אחריו, שהרי הלקט שלו על פי דין. אך שמא לא חילקו חכמים בדבר, אם משום חשש הערמה שנראה לכל כאילו האב זוכה, אם משום שדומה לפורע חובו במתנות עניים, שבכך שאומר כן הרי הוא חוסך מעצמו לזון את בנו.

ג. התוס' פרשו שגם אם אין לפועל מאתים זון, הואיל והוא מקבל חלק מתפוקת השדה, הריהו מוזהר מליטול ממנה מתנות, כמו שדרשו להזהיר לעני על שלו. ויש חולקים וסוברים שאם אין לו מאתים זון בחלק שהוא נוטל — רשאי ליטול, שהרי אין הקרקע שלו (מובא בחדושי ר"י גלאנטי מהריטב"א).

דפים יב — יג (יד)

לג. א. מצא שטרי חוב — מה יעשה בהם?
ב. האם כותבים שטר ללוה אעפ"י שאין מלוה עמו?
ג. מאימתי חל שעבוד הנכסים, משעת עשיית השטר או משעת ההלוואה?
א. שנינו: מצא שטרי חוב, אם יש בהם אחריות נכסים — לא יחזיר. ואם לאו — לדברי רבי מאיר יחזיר למלוה, ולדברי חכמים לא יחזיר מפני שבית דין נפרעים מהם.
רבי יוחנן רב אסי ואביי מפרשים [וכן תניא בברייתא] שמדובר כשהלווה מודה שהוא חייב. ואעפ"י כ לא יחזיר מפני חשש טירפה מלקוחות שלא כדין, כי כיון שנפל הורעה כשרותו וחוששים שמא כתב ללוות ועדיין לא לזה, ויבוא לטרופ מלקוחות מהתאריך הכתוב בשטר. ומדובר בשטרות שאין בהם הקנאת נכסים מהיום, אבל אם יש בהם הקנאה — יחזיר, כי באמת נשתעבדו הנכסים משעת כתיבת השטר (רב אסי. וכן שטר שיש בו הנפק אין בו חשש, לפי שאין ב"ד מקיימים את השטר אלא בפני בעל דין. ע' להלן ט:). טעם אחר: מפני שחוששים שהשטר נפרע, ועשו המלוה והלווה קנוניא ביניהם לומר לא נפרע כדי שיוכלו לגבות מן הלקוחות (כן סובר אביי. ולדבריו אין חילוק בדין זה בין שטרי הקנאה לשאר שטרות). וחכמים סוברים שאפילו אין האחריות כתובה בשטר, כאילו היא כתובה וגובים בו ממשועבדים, הלכך לא יחזיר משום הפסד לקוחות.
ואם אין הלווה מודה שהוא חייב (אלא טוען פרוע) — לא יחזיר לא לזה ולא לזה, שחוששים שמא נפרע השטר.

ואילו שמואל ורבי אלעזר מפרשים שמדובר במשנה כשאין חייב מודה אלא טוען להד"ם. (ואפילו יקיימו העדים את החתימות — כבר הורע כח, שאומרים מפני שפסול היה לא נזהר לשמרו. רש"י ותוס'. ושאר ראשונים פרשו באופן אחר) — הלכך לא יחזיר. וכשאין בו אחריות נכסים סובר רבי מאיר